

Sint Nicolaas

en de verborgen
geschiedenis van Europa

Michiel C de Jong & Francesco Pepe

Copyright © 2023 Michiel C de Jong & Francesco Pepe

Druk: Pumbo.nl

Achtergrondbeeld omslag: De misleyden, Cornelis Troost 1739, *Rijksmuseum Amsterdam*

Cultuurhistorie

ISBN 9789082914726

NUR 694

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, door middel van druk, fotokopieën, geautomatiseerde gegevensbestanden of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteurs.

Sint Nicolaas

**en de verborgen
geschiedenis van Europa**

Michiel C de Jong & Francesco Pepe

“Traditie is niet het aanbidden van as,
maar het in stand houden van het vuur”

INHOUD

Inleiding	9
Sint Maarten	12
Europa en het vroege christendom	
Sint Maarten en de Franken	
Germanen, strijd en kerstening	
Frankische verdediging tegen de islam	
De cultus rond Sint Maarten	
Santiago	44
De islamitische aanval op Europa	
Pelgrims naar Santiago en strijd tegen islam	
Normandiërs, Italië en Duitsland	
De reconquista en Santiago Matamoros	
Islamitische piraten en Sint Nicolaas	
Sint Nicolaas	74
Sint Nicolaaslegenden	
Introductie Sint Nicolaas in West-Europa	
Translatie van Myra naar Bari	
De Hohenstaufens	
Sint Nicolaasspelen	
De Friezen en de Sint Nicolaasvloed	
Domina Perchta	108
Wie is Perchta	
Winter	
Driekoningen	
Weerstand tegen heidense gebruiken	
Heidense dodencultus	
Sint Mauritius	137
De moor	
Afrikaanse christelijke heiligen	
Zwarte moslims	

Sinterklaas	159
De reformatie van Sinterklaas	
De schande van Haarlem	
Sinterklaas en de labberlotten	
Saint Guillaume d'Orange	180
Wie is Guillaume d'Orange	
Herontdekking van de chansons de geste	
Alberdingk Thijm	
Edward Said	200
Orientalism, een heilige tekst	
Drie filosofen: Marx, Gramsci en Foucault	
De wetenschappelijke strijd tegen Zwarte Piet	
Zwarte Piet	214
Sint Nicolaas per regio	
De begeleiders van Sint Nicolaas	
Het geloof in Zuid-Italië	
Conclusie	234
Noten	242
Literatuur	261
Beeldenverantwoording	267
Over de auteurs	272

INLEIDING

De bekering van de Europese bevolking tot het christendom beslaat een lange periode van de geschiedenis en heeft een bepalende invloed op de Europese cultuur. Deze kerstening is herkenbaar in de sinterklaastraditie, waarin heidense en christelijke elementen zijn gecombineerd. Het is een spiegel voor de Europeaan: wij zijn gekerstende heidenen.

Hoewel velen inmiddels ook de christelijke godsdienst hebben verlaten, is onze culturele achtergrond onlosmakelijk met het christendom verbonden. Datzelfde geldt voor het heidendom dat nog in diverse vormen aanwezig is.

De confrontatie tussen het christendom en de inheemse, heidense Europese godsdiensten vinden we terug in de tegenstelling wit en zwart, waarin wit staat voor het christendom en zwart voor het heidendom. Het zwart is de laatste decennia oppervlakkig geïnterpreteerd als een huidskleur, maar er blijkt een diepe, religieuze betekenis achter te zitten.

Gedurende meer dan 1000 jaar vormt de islam, die als een heidense godsdienst wordt gezien, de belangrijkste bedreiging voor het christelijke Europa. Als gevolg daarvan wordt de moslim als zwarte moor weergegeven. Deze studie brengt de ontwikkeling van de Sint Nicolaascultus duidelijk in kaart van de kerstening, de daaropvolgende strijd tegen de islam tot aan de huidige vorm.

We spreken van de Sint Nicolaascultus waarmee we refereren aan de religieuze lading. Sint Nicolaas is al meer dan 800 jaar de populairste heilige van Nederland. Zelfs tijdens de reformatie, waarin katholieke heiligen in de ban werden gedaan, bleef zijn dag de belangrijkste feestdag van het jaar.

De huidige Sint Nicolaascultus heeft niet een enkele oorsprong. Gedurende ruim 2000 jaar is hij gevormd uit gebeurtenissen en omstandigheden die voor de gewone Nederlandse en Europese bevolking van grote invloed zijn geweest:

- Dodencultus
- Winterseizoen
- Kerstening
- Heiligenverering
- Zuiderzee
- Strijd tegen de islam
- Islamitische slavernij
- Reformatie

- Sinterklaaskermis
- Gildestelsel
- Emancipatie van katholieken
- Postkoloniale geschiedvervalsing

Deze opsomming omvat een groot deel van de Nederlandse geschiedenis. Het bewijst dat we de huidige Sint Nicolaascultus kunnen beschouwen als levende cultuurgeschiedenis en daarmee als uniek en uiterst waardevol cultureel erfgoed. De elementen in de lijst worden min of meer in chronologische volgorde behandeld in dit boek. De hoofdstukken zijn ingedeeld rond christelijke en niet-christelijke heiligen.

Als gevolg van de kerstening is de heidense verering van goden vervangen door christelijke heiligenverering. Heiligen staan de middeleeuwen bij in het dagelijks leven en inspireren hen tot grootse daden. Heiligen beïnvloeden ook elkaar. De Sint Nicolaascultus is schatplichtig aan de verschillende vormen van verering van andere heiligen en heeft diverse elementen overgenomen van Sint Maarten en Santiago.

De cultus bevat zowel heidense als christelijke kenmerken. Zo is het geloof in dode zielen van invloed, maar ook de afwijzing van heidense goden door de kerk. In de hoofdstukken Sint Maarten en Domina Perchta wordt duidelijk hoe de confrontatie tussen christendom en heidendom zich heeft ontwikkeld en hoe deze zeer belangrijke fase in de geschiedenis nog in alledaagse cultuurelementen voortleeft.

De islam is vanaf de 9e eeuw onderdeel geworden van de Sint Nicolaascultus. In veel vormen van de traditie is de islamitische moor samengevoegd met de duivel, de dood en/of de heiden. De hoofdstukken Santiago, Sint Mauritius en Saint Guillaume d'Orange laten zien hoe de strijd tussen christendom en islam, waaronder de islamitische jacht op christelijke slaven, invloed heeft gehad op de Europese cultuur en op de sinterklaastraditie.

De grote Sint Nicolaasvloed in 1196 is medeverantwoordelijk voor de vorming van de Zuiderzee. De betekenis van de Zuiderzee voor de ontwikkeling van Nederland kan moeilijk overschat worden. De Sint Nicolaasvloed verklaart niet alleen het grote aantal Sint Nicolaaskerken rond de Zuiderzee, maar vooral waarom Sint Nicolaas vanaf 1200 in Nederland zo ongekend populair is geworden en gebleven.

De reformatie onderdrukt de heiligenverering en veroorzaakt daarmee een belangrijke verandering in de verering van Sint Nicolaas. De bisschop zelf mag in Nederland niet meer in het openbaar optreden. Andere elementen blijven onverminderd voortbestaan, onder andere in de vorm van de zeer

populaire Sinterklaasmarkten en -kermissen. Ook blijven de gilden, waaronder het Sint Nicolaasgilde, verbonden met hun katholieke schutspatroon.

In de 19e eeuw keert, onder invloed van de toegenomen godsdienstvrijheid, de bisschop terug. Katholieken baseren hun sinterklaasfeest op de cultuur van vóór de tachtigjarige oorlog. Dit leidt tot een nieuwe vorm, waarbij de zwarte knecht wordt gevormd uit de komediant, de gildeknecht en een mengeling van duivelse schrikfiguren. De laatsten zijn, zoals in deze studie duidelijk wordt, terug te voeren op de dodencultus, de winter, duivels en islamitische slavenjagers.

In de 21e eeuw wordt de wetenschap gedomineerd door een ideologie die cultuur en geschiedenis enkel in termen van koloniale geschiedenis duidt. De wetenschap brengt Zwarte Piet zonder onderbouwing in verband met trans-Atlantische slavernij. Deze ideologie is gebaseerd op het werk van Edward Said, die we in dit boek behandelen als heilige van het postkolonialisme.

Tenslotte laten we zien dat de zwarte begeleider van Sint Nicolaas in diverse Europese landen voorkomt. Overal op een eigen manier, maar met dezelfde onderliggende betekenissen. De bestaande gebruiken bevestigen de resultaten uit ons onderzoek.

Het sinterklaasfeest markeert het einde van het jaar. We vellen dan een oordeel over de verrichtingen van onze naasten en spreken de hoop uit voor een succesvol nieuw jaar. We doen dit met vrijgevigheid, humor en geheimzinnigheid. We nemen vooral hooggeplaatsten de maat, terwijl we de kleinsten en minst bedeeden erbij betrekken. Iedereen telt mee en doet mee. Dit is veel meer dan alleen een geliefde traditie. Het is een afspiegeling van vele eeuwen Europese religie en cultuur.

Dit onderzoek volgt op twee eerdere publicaties van De Jong. Vanaf 2021 bundelen De Jong en Pepe hun krachten met als resultaat dit derde boek.

LITERATUUR

- Aachener Geschichts-verein, Zeitschrift des Aachener Geschichtsvereins, Volume 10-11 (1879)
- Alberdingk Thijm, Joseph A: St. -Nicolaas uit De Amsterdammer. November 1884
- Alberdingk Thijm, Joseph A: Almanak voor Nederlandsche katholieken, XLVII (1898)
- Alberdingk Thijm, Petrus Paul Maria: Karel de Groote en zijne eeuw (741-814) voorgesteld in zonderheid met betrekking tot Nederland (1867)
- Alessandro, Barbero: Charlemagne: Father of a Continent. University of California Press (2004)
- Albrecht, Otto E: Four Latin Plays of St Nicholas (1935)
- Anoniem, Conosci L'Italia Volume XI: Il Foklore, Tradizione, vita e Arti Popolari (1967)
- Anoniem, Wonderlijke droom van een Amsterdammer geparenteerd aan een Friesche familie en hebbende een neef wonen te Alkmaar gedroomd op Sint Nicolaasnagt (1781)
- Ashcroft, Bill, Gareth Griffiths and Helen Tiffin: The Empire Writes Back: Theory and Practice in Post-Colonial Literatures (1989)
- Baar, Peter-Paul de: Toen de Oude Kerk nog jong was (2006)
- Ballan, Mohammad: Fraxinetum: An Islamic frontier state in the tenth-century Provence (2010)
- Bancourt, Paul: Les musulmans dans les chansons de geste du cycle de roi (1982)
- Barbero, Alessandro: Charlemagne: Father of a Continent. University of California Press. (2004)
- Bédier, Joseph: Légendes Épiques 3e édition (1926)
- Berezhnaya, Liliya: Die Militarisierung der Heiligen in Vormoderne und Moderne (2020)
- Bianco Rosanna: La Puglia nel camino de Santiago. Culto e iconografia di San Giacomo di Compostella in Puglia (2016)
- Bianchi Vito: Sud e Islam. Una storia reciproca (2003)
- Boer, M.G de: Jan de Lapper een Haarlemsche legende (1941)
- Bontes, Dirk: De essentie van Zwarte Piet (ebook gedownload in oktober 2020)
- Bos-Oskam, Aartje: Een ongewone voorstelling van Sint Nicolaas (2001)
- Bosman, Frank G: Het Oud-Saksische Onzevader in de Heliand, Transformerende Poëzie (2016)
- Bosman Jelgersma, H.A.: Pharmaceutical Heritage of the Netherlands, lezing (1990)
- Bozóky, Edina: Hagiography and the History of Latin Christendom, 500–1500 (2020)
- Brandenburgia. Monatsblatt der Gesellschaft für Heimatkunde der Provinz Brandenburg zu Berlin 5, Jahrgang 1896-97 (1897)
- Brednich, Rolf Wilhelm, Lutz Röhrich & Wolfgang Suppan (eds.): Handbuch des Volkslied Vol.1, (1973)
- Bruce, Scott G: Cluny and the Muslims of La Garde-Freinet, Hagiography and the problem of islam in medieval Europe (2015)
- Bräunlein, Peter J: Von Mohren-Apotheken und Mohrenkopf-Wappen (1991)

Buisman, Jan: Duizend jaar weer, wind en water in de lage landen deel 1 (1995)

Buitelaar, Tom: Drie geschiedenissen van de Heilige Lans (2011)

Buschor, Ernst: Das Krokodil des Sotades (1919)

Carter, Molly: Perchten and Krampusse: Living mask tradition in Austria and Bavaria (2016)

Caspar, Erich Ludwig Eduard: Das Register Gregors VII, in Monumenta Germaniae Historica, Epistulae selectee (1920)

Cioffari, Gerardo: San Nicola - La vita miracoli, le leggende (2014)

Cioffari, Gerardo: San Nicola in Spagna sul "Cammino di Santiago" e nella "Reconquista" (2016)

Cioffari, Gerardo: Vita di san Nicola, (2005)

Creizenach, Wilhelm: Geschichte des Neueren Dramas (1911)

Crossan, John Dominic: God and Empire: Jesus Against Rome, Then and Now (2007)

Datema, Cornelis: Asterius of Amasea. Homilies I-XIV Text introduction and notes (1970)

Davis, Robert C: Christian slaves, Muslim Masters (2003)

Dierkens, Alain: Superstitions, christianisme et paganisme á la fin de l'époque mérovingienne (1984)

Dijk, Hans van (red.): Het Roelantslied (1981)

Dijk, Kees van: Sint-Nicolaaslegenden als bron voor eenstemmige muziek in middeleeuwse liturgie en mirakelspel (2013)

Dijkhuis, Gregor: Kroniek van een eigenzinnige keizer, Stupor Mundi (2015)

Dölker, Helmut: Martin und Niklaus, Württembergische jahrbuch für volkskunde 1957-58 (1958)

Dörner, Anton: Das Schemerlaufen in Tirol (1938)

Dörner, Anton: Die ersten Masken in den Alpen und das Schicksal südtirolischen Maskengutes (1948)

Dowden, Ken: European Paganism (2000)

Dümmler, Ernst: Legenden vom Heiligen Nicolaus, Zeitschrift für deutsches Altertum und deutsche Literatur (1891)

Ehrman, Bart D: De God Van Galilea - Hoe een verboden religie de wereld veroverde (2018)

Eijnatten, Joris van en Fred van Lieburg: Nederlandse religiegeschiedenis (2006)

Eisma, Hans: Godinnen en vrouwelijke natuurwezens in het Keltisch oorspronggebied (2017)

Ettlmayr, Petra: Masken, Macht und Spiele Geschichte und Hintergründe des Erfolgs der Krampus-/ Nikolausspiele und -umzüge am Beispiel des Öblarner Krampusspiels (2012)

Fahner Chr: Eusebius' kerkgeschiedenis (2011)

Farina, William: Saint James the Greater in History, Art and Culture (2018)

Farmer, Sharon: Communities of Saint Martin (2019)

Fehrmann, C. N: De Bouwgeschiedenis van de Sint-Nicolaas- of Bovenkerk te Kampen naar de archivalische gegevens (1972)

Fernández-Morera, Darío: The Myth of the Andalusian Paradise: Muslims, Christians, and Jews under Islamic Rule in Medieval Spain (2016)

Fenske, Lutz en Thomas Zotz: Die Deutschen Königspfalzen, band 3.2 Baden Württemberg (2012)

Flühler-Kreis, Dione: Mauritius - heiliger Ritter, Mohr und Reichspatron (2003)

Fokkema, Douwe: *Orientalism, Occidentalism and the notion of Discourse: Arguments for a New Cosmopolitanism* (1996)

Fuguet, Fuguet et Carme Plaza: *Culto a los santos y lucha contra el Islam en las Órdenes Militares de la Corona catalano-aragonesa* (2020)

Garipzanov, Ildar H: *The cult of St Nicholas in the early Christian North (c. 1000–1150)* (2010)

Geerdink, Egbertus Albertus: *Handboek tot de algemeene geschiedenis der wereld, voor katholieke scholen en huisgezinnen, Volume 1* (1848)

Gelder, H.E. van: *'s-Gravenhage in zeven eeuwen* (1937)

Giacomozzi, Christian: *Otlone di Sant'Emmerano, Vita sancti Nicolai* (BHL 6126). Edizione critica, traduzione e commento (2018)

Gordon, David C: *Images of the West: Third World perspectives* (1989)

Gottschalk, Elisabeth: *Stormvloed en rivieroverstromingen in Nederland* (1971)

Graaf, Ronald Peter de: *Oorlog om Holland 1000-1375* (1996)

Grabner, Johann Jacob: *Ueber die vereinigte Niederlande, Briefe von J. Grabner* (1792)

Gries, Christa: *Otto der Große und seine Verehrung für den heiligen Mauritius. Wie entwickelte sie sich?* (2019)

Groot, Adriaan D. de: *Saint Nicholas, a psychoanalytic study of his history and myth* (1965)

Hartog, Elisabeth den: *symposium “Het Valkhof, 2000 years of history”* (2012)

Helsoot, John: *Zwarte Piet en Cultural Aphasia in the Netherlands* (2013)

Herwaarden, Jan van: *Between Saint James and Erasmus* (2003)

Herwaarden, Jan van: *The Emperor Charles V as Santiago Matamoros* (2012)

Hexham, Henry: *Het groot woorden-boeck: gestelt in 't Nederduytsch, ende in 't Engelsch* (1648)

Hoefnagel, Nicolaas: *De Nederlandsche Overweeger, Volume 1* (1770-1771)

Holmes, Urban T.: *The Post-Bédier Theories on the Origins of the Chansons de Geste* (1955)

Holst, Niels von: *Zu den Jakobs- und Nikolauspatrozinien im Italien der Stauferzeit, Mitteilungen des Kunsthistorischen Institutes in Florenz* (1980)

Hörmann, Ludwig von: *Tiroler Volksleben* (1909)

Huell, Alexander Ver: *Cornelis Troost en zijn werken* (1873)

Jansen, Louis: *Nicolaas, de duivel en de doden* (1993)

Jones, Charles W: *The Saint Nicholas liturgy and its literary relationships* (1963)

Jones, Charles W: *Saint Nicholas of Myra, Bari, and Manhattan* (1978)

Jong, Michiel C de: *De sinterklaastraditie, Duivels en Piraten* (2017)

Jong, Michiel C de: *De komediant, de piraat en de geschiedvervalser* (2018)

Jong, Michiel C de: *De kermis, de slavenjacht en het einde van de wetenschap* (2020)

Jong, Michiel C de: *Zwarte Piet en de Caraïbisering van het Nederlands cultureel erfgoed* (2022)

Kaliff, Anders en Terje Oestigaard: *Werewolves, Warriors and Winter Sacrifices* (2022)

Kaplan, Paul H.D: *Black Africans in Hohenstaufen Iconography* (1987)

Kedar, Benjamin: *Crusade and Mission* (2016)

Kelly, Joseph F: *the birth of Christmas, Christmas and Epiphany* Robert B. Kruschwitz (2011) p. 11-19

Kerkhof, P.A: *Language, law and loanwords in early medieval Gaul, language contact and studies in Gallo-Romance phonology* (2018)

Koers, Anneke: De Wereld van Stad en Ommelanden (2014)

Kreek, Johans C.G: Ontstaan en vroege ontwikkeling van Kampen (2020)

Kriss, Rudolf: Ist der volkstümliche Nikolausbrauch christlichen Ursprungs? Eine kritische Betrachtung zu: Karl Meisen „Nikolauskult und Nikolausbrauch im Abendlande“ (1932)

Kutter, Wilhelm: Maskenzeiten und Larventypen in Südwestdeutschland (1972)

Laak, W.F.C. van: De oplossing van een raadsel in de geschiedenis der middeleeuwse letterkunde. Een overzicht van Bédiers werk: Les Légendes épiques (1915)

Lange-van der Meulen, Titia: Waarover lachten zij? Cornelis Troost en de labberlotten (2016)

Langendijk, Pieter: De gedichten (1760) p. 208: De bedriegery van Cartouche of de Fransche Roovers

Lebling, Robert W: The Saracens of St. Tropez (2009)

Leydis, Joës a [J.J.F. van Zeyl]: Sint Nicolaas (1897)

Leydis, Joës a [J.J.F. van Zeyl]: Een boekbeoordeling? Antwoord aan den Zeereerwaarden Zeergeleerden Heer Dr. G Brom (1898)

Lilliu, Giovanni: La civiltà dei Sardi: dal Paleolitico all'età dei nuragh (1988)

Lot, Ferdinand: Notes sur le Moniage Guillaume (1897)

Male, Émile: L'art religieux du XIIIe siècle en France (1898)

Mannaerts, Pieter: Conspectus ut auri e fornace puritas: het Nikolaasofficie (2012)

Mannaerts, Pieter: Het Nicolaasofficie, tijdschrift voor Gregoriaans (2012)

Mantz-Van der Meer, A. E. G: Op zoek naar loutering (1989)

Mariaux, Pierre Alain: Saint-Maurice d'Agaune, its Abbey and its Treasure (2016)

Marrouchi, Mustapha: Rootprints (1997)

Mayböck, Anna-Luise: Domina Perchta (2019)

Meens, Rob: Bonifatius als radicale hervormer, Lezing (2019)

Meier, Elise: Verslag Internationaal Congres Driekoningen hier en elders in Europa op 24 oktober 2014 in Tilburg (2014)

Meisen, Karl: Nikolauskult und nikolausbrauch im Abendlande (1931)

Ménard, Philippe: Le rire et le sourire dans le roman courtois en France au Moyen Age (1150-1250) (1969)

Metelerkamp, Rutger: De regeringsvorm der Vereenigde Nederlanden na de verheffing van Prins Willem Frederik van Oranje-Nassau tot Souvereinen vorst (1814)

Mezger, Werner: Sankt Nikolaus Zwischen Kult und Klamauk (1993)

Michel, Francisque: Horn et Rimenhild (1845)

Michiels, Dominique: Mysterie opgelost: dit is waar het wapen van Haarlem vandaan komt (2022)

Miles, Clement A: Christmas In Ritual and Tradition, Christian and Pagan (1912)

Mitova-Dzonova, Dimitrina: Megalithischer Brunnentempel protosardinischen Typs vom Dorf Gârlo, bez. Pernik (1983)

Montessori, Maria: l'Autoeducazione nelle scuole elementari (1916)

Moolenbroek, Jaap van: De ketting van Damietta, een Haarlems zaagschip en Willem I van Holland (2011)

Moser, Hans: Der Folklorismus als Forschungsproblem (1964)

Murphy-O'Connor, Jerome: Keys to Jerusalem: Collected Essays (2012)

Nicolle, David: The Conquest of Saxony AD 782-785 (2014)

Paoli Paulovich, David di: Riti e canti della stella nell'istria veneta e nel quarnero (2010)

Pazos, Antón M: Pilgrims and Politics: Rediscovering the Power of the Pilgrimage (2012)

Piquereddu, Paolo: Mamuthones e issohadores a mamoiada (1989)

Phillips, William D. Jr: Slavery from Roman times to the early transatlantic trade (1985)

Puchner, Walter: Studien zur Volkskunde Südosteuropas und des mediterranen Raums (2009)

Radoani, Silvana: I Krampus dispettosi e I loro tanti misteri (2015)

Raeds, P: Katholieken op zoek naar een Nederlandse identiteit 1814-1898 (1992)

Ramey, Lynn Tarte: Jean Bodel's Jeu de Saint Nicolas: A Call for Non-Violent Crusade (2002)

Réau, Louis: Iconographie de l'art chrétien, (1955-1959)

Rijcke, P. de: De hoofdlijnen van het opvoedkundig denken na 1750 (1938)

Riché, Pierre: The Carolingians, A Family Who Forged Europe (1993)

Robichon de La Guérinière, François: École de cavalerie (ed.1733)

Rossi, Annabella en Roberto de Simone: Carnevale si chiamava Vincenzo, Rituale di carnevale in Campania (1977)

Rotman, Youval: The slave trade in the Central Middle Ages (2017)

Royen, Paul C. van: Het belang van Vlietstroom en Texelstroom voor de koopvaardij (2017)

Rumpf, Marianne: Perchten, Populäre Glaubensgestalten zwischen Mythos und Katechese (1991)

Sabron, F. H. A: De militaire Willemsorde, geschiedenis van haar ontstaan (1912)

Said, Edward W: Orientalism (1978)

Salvatore, Matteo: The Ethiopian Age of Exploration: Prester John's Discovery of Europe, 1306-1458 (2010)

San Juan, Epifanio Jr: The Limits of Postcolonial Criticism: The Discourse of Edward Said (1998)

Sanders, Ewoud: Woorden met een verhaal (2004)

Santosuosso, Antonio: Barbarians, marauders, and infidels (2004)

Schaik, P. van: Ouder-Amstel, De oostkant van de Amstel in de stroom van de tijd (2022)

Schaufler, Th: Althochdeutsche Literatur (1912)

Scheer, Arnold Jan: Wild Geraas, Mijn wonderbaarlijke reizen met Sinterklaas en de Kerstman (2009)

Scheer, Arnold Jan: Zwarte Sinterklazen, Over Pieten en ander heidens volk (2014)

Scheer, Arnold Jan: Wild Geraas, documentaire (2016)

Scheer, Arnold Jan: Mijn ontmoetingen met de duivel, documentaire (2018)

Schlag, G: Die deutschen Kaiserpfalzen (1940)

Schmidt, Leopold: Masken in Mitteleuropa (1955)

Schrijnen, Jos K.F.H: De H. Nikolaas in Het Folklore (1896)

Schuhladen, Hans: Die Nikolausspiele des Alpenraumes (1984)

Schuyf, Judith: Heidens Nederland, zichtbare overblijfselen van een niet-christelijke verleden (1997)

Sermon, Armand: Van Zwarte Klaas tot Sinterklaas (2021)

Sholod, Barton: Charlemagne in Spain, the cultural legacy of Roncesvalles (1966)

Smeulders, Valika: Verslag van de lezing 'Van zwarte gaper tot zwarte piet' bureau discriminatiezaken kennemerland, 6 november 2013

Sobrinho, Jesús López: La Iglesia de San Nicolas de Bari, Burgos (1990)

St Nicholas News: Fulk Nerra, the violent pilgrim, St Nicholas News July 5th 2014, Bari

Taleb, Si Ahmed: Les Arabes en France (8ème, 9ème et 10ème siècles) (2019)

Term, Jac. P van: 1883-1923 een journalistiek jubilé, De Tijd: godsdienstig-staatkundig dagblad 19-09-1923

Testa, Alessandro: Rituality and Social (Dis)Order: The historical Anthropology of popular Carnival in Europe (2020)

Theodor, Hugo: Die komischen elemente der altfranzösischen chansons de geste (1913)

Timm, Erika: Frau holle frau percht und verwandte gestalten (2003)

Trigt, Peter van : 1000 jaar Sinterklaas (2016)

Trouillez, Pierre: De Franken en het Christendom (2016)

Vacca, Giovanni: della tradizione, Cultura popolare e modernita nel Mezzogiorno d'Italia (2004)

Vankan, Markus: Heilige Nicolaas, bruggenbouwer tussen oost en west (2020)

Vangheluwe, Wim: De Sint en zijn knecht, wie zijn ze echt? (2021)

Varisco, Daniel Martin: Reading Orientalism, Said and the Unsaid (2007)

Veen, Sytze van der: Een Spaanse Groninger in Marokko (2007)

Veenbaas, Redbad: De Heliand en de pasbekeerde Saksen (2020)

Verwijs, Eelco: De christelijke feesten: Eene bijdrage tot de kennis der germaansche mythologie (1863)

Verwijs, Eelco: Sinterklaas (1863)

Villegas-Aristizabal, Lucas: Roger of Tosny's adventures in the County of Barcelona, Nottingham Medieval Studies LII, (2008) pp. 5–16.

Vosters S.A: Spanje in de Nederlandse literatuur (1955)

Vredendaal Van, Jaap: Heliand, een christusgedicht uit de vroege middeleeuwen (2006)

Wallis Budge, Sir E. A: The queen of Sheba and Her Only Son Menyelek (Kebra Nagast) (2000)

Weiner, Melissa: The Ideologically Colonized Metropole: Dutch Racism and Racist Denial (2014)

Weyerman, Jacob Campo: Den echo des weerelds. Deel 2 (1727)

Weyerman, Jacob Campo: De zeldzaame levens-byzonderheden (1738)

Widmann, Armin: Gelebtes Brauchtum in Südtirol, documentairereeks (2014)

Wielenga, Friso: Geschiedenis van Nederland. Van de Opstand tot heden. (2014)

Wild, Roelof Jan de: De bisschop, de boeman en de beloner (2021)

Wit, Cornelis Henricus Eligius de: De Nederlandse revolutie van de achttiende eeuw 1780-1787 (1974)

Zuidhoek, Arne: Nederlanders onder de Barbarijs/Turkse zeerovers (2006ev)